

สถาปนิกผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตก: จากแม็คคิแวลลี ถึง รัสโซ

รังสรรค์ ลิงเหลือ

บทคัดย่อ

งานเรียบเรียงชิ้นนี้เป็นงานของ เขียน ธีรวิทย์ ที่นำเสนอความคิดของนักคิดผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตกตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 ถึงศตวรรษที่ 18 โดยนักคิดยุคแรกๆ ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ “ศาสนา สังคม และการเมือง” ในมุมมองแบบต่างๆ มีทั้งผู้ให้การสนับสนุนและถูกโต้แย้งจากนักคิดในยุคต่อๆ มา ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคม สะท้อนการเปลี่ยนแปลงโดยการเอาเหตุผลข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนและหักล้าง ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ได้ส่งอิทธิพลมาจนถึงยุคปัจจุบัน

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงสถาปนิกเรามากเข้าใจว่าเป็นสาขาวิชาทางด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบโครงสร้างแต่ในด้านสังคมศาสตร์แล้วจึงเกี่ยวข้องกับบุคคลผู้ที่เป็นผู้สร้างแนวคิดทฤษฎีทางสังคม และการเมืองก่อให้เกิดการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสังคมไม่ว่าจะเป็นงานยุคคลาสสิกดั้งเดิมที่เป็นผู้บุกเบิกความคิดยุคแรกอย่างเพลโต อริสโตเติล และส่งผลกระทบต่อโลกในยุคปัจจุบัน

สถาปนิกผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตก: จากแม็คคิแวลลีถึงรัสโซ เป็นหนังสือที่รวบรวมเอกสารคำบรรยายของผู้เขียน (เขียน ธีรวิทย์) ที่สอนวิชาทฤษฎีการเมืองยุคปัจจุบันในคณะรัฐศาสตร์ (พ.ศ.2512-2517) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเผยแพร่ครั้งแรกกันยายน พ.ศ.2523 ในราคา 18 บาท กล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือ “คลาสสิก” อีกเล่มหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการร้อยเรียงถ้อยคำที่เรียบง่าย และเนื้อหาชวนให้ผู้อ่านได้เห็นประวัติและวิถีคิดของนักคิดผู้สร้างทฤษฎีโดยอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม อันแสดงถึงวิวิธวิธีวิพากษ์ (Criticism and Interpretation) ในช่วงปลายสมัยกลางที่เริ่มจากนักปราชญ์สำคัญอย่าง แม็คคิแวลลี จนถึงสมัยที่ 18 โดยเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 8 บท ดังนี้ นิคโคโล แม็คคิแวลลี สมัยปฏิรูปศตวรรษที่ 17 โทมัสฮอบส์ จอห์น ลอค ศตวรรษที่ 18 มองเตสกีเออ และจอง ซาคส์รัสโซ

นิคโคโล แม็คคิแวลลี (ค.ศ. 1469-1527) เป็นนักปราชญ์ยุคหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 14 ถึงศตวรรษที่ 15 เกิดที่เมืองฟลอเรนซ์ในประเทศอิตาลี เป็นนักการเมืองที่โลดแล่นอยู่ในเวทิจนหันมาเขียนหนังสือ กระทั่งปี ค.ศ.1513 เขาถูกจับและถูกขังไว้ และได้ย้ายไปอยู่ที่เมือง Sant' Andrea มีผลงานที่สำคัญๆ เช่น The Discourses, The Golden Ass, Dialogue on Our Language, The Art of War เป็นต้น แม็คคิแวลลี เป็นผู้ที่เปิดฉากความคิดทางการเมืองในยุคกลาง โดยอธิบายปรากฏการณ์สังคม และการเมืองแบบใหม่ว่า “อำนาจทางการเมืองไม่ใช่สิ่งที่สวรรค์บันดาล” แต่เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องแสวงหาเอาเอง แสดงไว้ในผลงานเรื่อง The Prince (งานแปลของสมบัติ จันทรวงศ์ ใช้ชื่อ “เจ้าผู้ปกครอง”) แม็คคิแวลลี มองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ร้ายการที่ผู้ปกครองหรือราชาจะเข้าสู่อำนาจและรักษาอำนาจได้ต้องระวังตัว ไร้เมตตา ดุดัน เจ้าเล่ห์ ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี แต่ควรแสวงให้คนอื่นคิดว่าเป็นคนดีโดยเปรียบผู้ปกครองที่ปะกครองคนได้นั้นจะต้องมีลักษณะเหมือน “สิงโต” ขณะเดียวกันเจ้าเล่ห์เหมือน “สุนัขจิ้งจอก” ที่มีความฉลาดแม็คคิแวลลี ไม่ได้สนใจเรื่องศีลธรรม แต่สนใจเรื่องอำนาจ จึงกล่าวถึงการรบ 2 แบบ แบบแรกเป็นการเอาชนะกันโดยกฎหมายเป็นวิธีการของมนุษย์ และวิธีการใช้กำลังเป็นวิธีการของสัตว์ แต่วิธีแรกไม่เพียงสำหรับมนุษย์จึงมีความจำเป็นต้องใช้ทั้งสองวิธี ซึ่งคนที่จะเป็นผู้ปกครองจำเป็นที่จะต้องรู้จักทั้งสองวิธีดังกล่าว

ขณะเดียวกัน แม็คเคิลเวลล์ ได้แบ่งรัฐออกเป็นสองประเภทคือสาธารณรัฐ และระบอบราชา ซึ่งระบอบราชายังแบ่งเป็นระบอบการสืบตระกูล และรัฐใหม่กับรัฐที่ผนวกเข้าใหม่ แม็คเคิลเวลล์ กล่าวว่าทุกระบบการเมืองจะมีชนชั้น ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยแต่มีอำนาจและเป็นฝ่ายปกครองเสมอ และมองว่าระบอบการเมืองการปกครองที่ดีคือ ระบอบสาธารณรัฐที่พลเมืองมีความดีพร้อม และต้องมีเงื่อนไขต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยและยุติกันดี

สมัยปฏิรูป การปฏิรูปอันเป็นผลมาจากเหตุการณ์ศาสนจักรประสบความล้มเหลวในการปฏิรูปตัวเอง ในช่วงศตวรรษที่ 14-15 ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางการค้าของพวก Bourgeois กลายเป็นผู้มีอิทธิพล โดยมีผู้เบิกทางไว้สำคัญ เช่น John Wyclif, (ค.ศ.1320-1384) ได้โจมตีความมั่งคั่งของศาสนจักร ที่กล่าวไว้ว่า “พระเจ้าประทานพรให้เอกชนโดยตรง ไม่ใช่ผ่านสถาบันศาสนาที่เคยเข้าใจกัน” โดยประณามสันตะปาปาทำตัวนอกรีต John Huss (ค.ศ.1369-1415) เป็นนักบวชเรียกร้องให้ชำระล้างศาสนาให้สะอาด Desiderious Erasmus (ค.ศ.1467-1536) ได้รับสมญาว่า “เจ้าแห่งความมีมนุษยธรรม” เป็นผู้วิพากษ์คำสอนและข้อปฏิบัติของศาสนจักร Sir Thomas More (ค.ศ. 1478-1535) ในปี ค.ศ.1516 ได้เขียนหนังสือ Utopia ที่เน้นแนมสภาพสังคมในสมัยนั้น และได้เสนอสังคมในอุดมคติ สุการปฏิรูปในศตวรรษที่ 16 ในศตวรรษที่ 14-15 นักปฏิรูปส่งเสริมให้ประชาชนต่อต้านผู้นำฝ่ายศาสนาที่นอกรีต แต่ในศตวรรษที่ 16 หันมาโจมตีผู้นำรัฐที่ทำตัวนอกรีต โดยตั้งคำถามว่า ผู้ใดปกครองมีสิทธิที่จะต่อต้านผู้ปกครองได้หรือไม่ และผู้ใดปกครองจำต้องเชื่อฟังผู้ปกครองในทุกกรณีหรือไม่ นักปราชญ์ที่สำคัญได้แก่ Martin Luther (ค.ศ. 1483-1546) เป็นนักปฏิรูปที่วิจารณ์ข้อบกพร่องของศาสนจักรอย่างรุนแรง เช่น ความประพฤติของนักบวชมากมาย คอร์รัปชัน สล่วยสุราย โดยมีข้อเสนอ 27 ข้อ เช่นยกเลิกพิธีกรรมบางรายการ นักบวชสมรสได้ ให้สันตะปาปาสละที่ดิน ห้ามประพฤติแบบขอลาน เป็นต้น

ศตวรรษที่ 17 เป็นยุคที่ผู้เขียนตั้งคำถามไว้ 4 ประการ กล่าวคือ 1.จะทำอย่างไรให้ผู้ปกครองจะเชื่อฟังผู้ปกครอง โดยมีนักคิดที่แสดงทัศนะต่อระบบการปกครองในยุค ถกเถียงกันถึงที่มาของอำนาจภายใต้ปรัชญาความเชื่อของตนที่มีต่อธรรมชาติและอำนาจของมนุษย์อย่างเหตุผล 2. ตั้งคำถามกับการใช้อำนาจของผู้ปกครองที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร นักคิดที่เสนอความคิดทางการเมือง และถูกโต้แย้งโดยนักคิดรุ่นก่อนๆ อันจะชี้ถึงธรรมชาติของอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจ เช่น นักคิดที่เชื่อมั่นใจพระเจ้ก็อ้างความเป็นธรรมชาติของอำนาจที่พระเจ้าประทานให้ (Bossuet, ค.ศ.1627-1704) พระเจ้าปกครองประชาชนโดยผ่านกษัตริย์และมุขมนตรี เป็นต้น 3. ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร ในทัศนะของ Spinoza (ค.ศ.1632-1677) เชื่อว่ารัฐก่อตั้งขึ้นด้วยเหตุผลของความเป็นประโยชน์ของส่วนร่วม โดยเรียกร้องให้สถาบันทางการเมืองเปิดโอกาสให้คนได้แสดงใช้เหตุผลมากขึ้น และ Pufendorf (ค.ศ.1632-1694) เป็นผู้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว และส่งอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองในยุคต่อๆ มา 4.กฎศีลธรรมและศาสนาเสื่อมลง ผู้ปกครองจะมีข้ออ้างอย่างไร ซึ่งประเด็นนี้ทำให้สังคมยุคหลังหันมาสนใจเรื่องปัจเจกนิยม (Individualism) มากขึ้น

โทมัสฮอบส์ (Thomas Hobbes, ค.ศ.1588-1679) เป็นนักคิดทางการเมืองที่สำคัญคนหนึ่งเขามีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1588-1679 ผลงานที่มีชื่อเสียง Leviatan เป็นงานปรัชญาการเมืองที่เขียนขึ้นมาท่ามกลางความยุ่งเหยิงทางการเมืองให้รัฐบาลกลางมีอำนาจเพื่อป้องกันปัญหาสงครามกลางเมืองสิ่งที่ฮอบส์เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์เห็นแก่ตัว แต่มาอยู่รวมกันได้เพราะผลประโยชน์ส่วนตัว เหตุผลเป้าหมายของชีวิตเพื่อความอยู่รอด พวกเขากลัวที่สุดคือความตาย โดยมนุษย์ต้องหาเพื่อน กฎธรรมชาติของคนคือการแสวงหาความสงบ (Peace) และใช้ทุกวิถีทางเพื่อปกป้องตนเอง

จอห์น ลอค (John Locke, ค.ศ. 1632-1704) เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 17 ผลงานที่สำคัญๆ เช่น An Essay Concerning Human Understanding Two Treatises of Civil Government เป็นต้น งานของเขาได้รับอิทธิพลจาก Hobbes แต่ไม่ยอมรับ เขาเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์ และสภาวะธรรมชาติที่ทุกคนมีชีวิตเต็มไปด้วยเสรีภาพเสมอภาค และสิทธิเท่าเทียมกัน สามารถทำตามที่ตัวเองเลือกภายใต้ขอบเขตของกฎธรรมชาติที่ได้กำหนดไว้ขณะที่ด้านการปกครองสังคม “ผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับจากผู้ใต้ปกครอง” รัฐบาลจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลสิทธิส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้ใครได้

ศตวรรษที่ 18 เป็นช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1701 - 1800 ยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศสที่เรียกว่า “Enlightenment” ยึดมั่นในความเป็นเหตุเป็นผล ในเหตุการณ์ ค.ศ. 1789 นักคิดได้วิพากษ์วิจารณ์บทบาทของกษัตริย์อย่างรุนแรงนำไปสู่การปฏิวัติที่ปูพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

มองเตสกิเออ(Charles Montesquieu, ค.ศ. 1689-1789) มีชื่อเต็มว่า Charles Louis de Secondat, baron de la Brede et de Montesquieu เป็นนักคิดนักเขียนทางการเมือง ผลงานที่สำคัญ เช่น The Spirit of the Laws เขามีความเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์เป็นคนหวาดกลัว หลีกเลียงความรุนแรงและสงคราม ความต้องการด้านปัจจัยอาหารจะทำให้พวกเขาสามารถร่วมกันเป็นสิ่งสังคม เขาได้อธิบายเรื่องสัญญาประชาคม (Social Contract) คล้ายฮอบส์และลอค ว่า รัฐมีหน้าที่รักษากฎหมายเพื่อรักษาเสรีภาพทางการเมือง และกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล และได้ค้นพบ “การแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจ” ทางการบริหาร เช่น นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ เป็นต้น

ฌอง ซาคส์รูสโซ (Jean Jacques Rousseau, ค.ศ. 1712-1778) เป็นนักคิดชาวฝรั่งเศสได้เสนอทฤษฎีการเมืองในหนังสือเรื่อง “สัญญาประชาคม” (Social Contract) เขามีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันและมีอำนาจที่จะใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นอย่างเต็มที่แต่เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองจึงได้มอบอำนาจให้กับรัฐหรือผู้บริหารเป็นการชั่วคราวเพื่อปกครองดูแลภายใต้สัญญาที่มีต่อกันซึ่งเรียกว่า “สัญญาประชาคม” หากผู้บริหารบกพร่องในหน้าที่ไม่สามารถดำเนินการตามเจตนารมณ์ของประชาชนได้ประชาชนมีสิทธิที่จะเรียกอำนาจนั้นคืนเป็นการยกเลิกสัญญาต่อกัน ในขณะที่รูปแบบการปกครองนั้น รูสโซกล่าวว่า มีหลายรูปแบบไม่มีการปกครองรูปแบบใดที่ดีที่สุดและใช้ได้กับทุกรัฐในโลกเพราะระบอบการปกครองย่อมแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของรัฐนั้นๆ เช่น จำนวนพลเมืองขนาดของประเทศและปัจจัยอื่นๆ ดังนั้น รูปแบบการปกครองจึงขึ้นอยู่กับลักษณะการควบคุมอำนาจบริหาร

กล่าวได้ว่า สถาปนิกผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตก: จากแม็คคิเวลลีสถึงรูสโซ เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าต่อการเก็บรักษา และนำความรู้ดังกล่าวที่ได้มาจากวิธีคิดของนักคิดผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตกปรับใช้เพื่อมองการเมืองในบ้านเราได้อย่างน่าสนใจ

